

IVAN ŠPILJAK

Jostein Gaarder, *Sofijin svijet*

prevela Iva Klara Andersson,
Znanje d. d., Zagreb, 2010., 497. str.

Sofijin svijet nije knjiga o filozofiji kakve smo navikli susretati, *Sofijin svijet* je roman o povijesti filozofije. Na pitanje što prikaz romana radi u filozofskom časopisu, mogu se ponuditi dva odgovora. Prvi bi bio razbijanje monotonije kod prikaza filozofskih djela. Drugi bi bio taj da je djelo u posljednjih dvadeset godina, otkada je prvi put izašlo, doprinijelo popularizaciji filozofije kao ni jedna druga knjiga pa je red da vidimo što je razlog tolike popularnosti u cijelome svijetu.

Prvo je izdanje romana izašlo 1991. godine. Nakon toga prvog izdanja *Sofjinog svijeta*, u svijetu je porastao broj knjiga koje populariziraju filozofiju poput *Požude* Simona Blackburna, *Utjehâ filozofije* i *Statusne tjeskobe* Alain de Bottona te *Zašto čitati filozofe?* hrvatske autorice Nadežde Čačinić. Međutim, svi su spomenuti autori svoja djela napisali u formi popularne znanosti, dok je Gaarder napisao roman koji je u prvome redu namijenio mladima.

Prije književne karijere Gaarder je radio kao srednjoškolski profesor filozofije i književnosti. Tijekom rada u školi započeo je pisanje udžbenika o povijesti filozofije, no zaključio je da bi još jedan udžbenik bio previše suhoparan i nezanimljiv te se odlučio napisati roman o povijesti filozofije koji će kroz formu dijaloga objasniti filozofsku misao na što moguće razumljiviji i zanimljiviji način. Četiri godine od prvog izdanja, *Sofijin svijet* uspeo se na ljestvice najprodavanijih knjiga diljem svijeta. Gaarder nije ni slutio da će *Sofijin svijet* približiti filozofiju milijunima čitatelja i da će biti preveden na više od pedeset jezika.

Knjiga se sastoji od 497 stranica podijeljenih u trideset i pet poglavlja naslovljenih po tematici (primjerice, *Mitovi*, *Demokrit*, *Sokrat*, *Helenizam*, *Hegel*, *Locke*) koja se obrađuje u poglavlju. Na kraju knjige nalazi se kazalo s izborom imena i pojmova te sadržaj. Kada je riječ o strukturi djela, Gaarder je odabrao zanimljivo rješenje. Riječ je o “knjizi u knjizi” gdje se u svakom poglavlju isprepliće fabula s filozofskom lekcijom. Filozofske lekcije lako se uočavaju po masno otisnutim slovima unutar poglavlja, što je od velike pomoći čitatelju koji se želi vratiti i bolje proučiti filozofsku misao, pritom ne gubivši vrijeme čitajući cijelo poglavlje.

Kada je u pitanju filozofska terminologija, Gaarder kroz knjigu postupno uvodi i objašnjava nove pojmove (racionalizam, empirizam, skepticizam, panteizam, deizam, materijalizam...) važne za kvalitetnije razumijevanje sadržaja. To ne čini naglo i detaljno, nego od objašnjenja jednom rečenicom postepeno proširuje značenje, naknadno dodajući i neke važnije odrednice, a ponekad ih i uspoređujući

sa suprotnim stajalištem kao što je slučaj kod racionalizma i empirizma. Svako se poglavlje pažljivo nastavlja na prethodno čime je ostvaren kontinuitet u tumačenju filozofskih misli.

Radnja romana započinje kada glavna junakinja, četrnaestogodišnja Sofie Amundsen, pronade pismo anonimnog pošiljatelja. Otvorivši pismo, Sofie pronalazi listić papira na kojemu piše: "Tko si?". Pokušavajući odgovoriti na pitanje, Sofie dolazi i do mnogih drugih pitanja, primjerice: "Što je čovjek?". Idući dan Sofie u sandučiću pronade novo anonimno pismo s papirićem na kojemu piše: "Odakle dolazi svijet?". S ova dva pitanja započinje Sofijin "dopisni tečaj filozofije" s nepoznatim filozofom i velika avantura koja obuhvaća više od 2500 godina filozofskih pitanja i odgovora.

Sofijin svijet je metodički odlično napisana knjiga. Gaarder čitatelja u filozofsku avanturu uvodi pitanjem o tome tko smo i odakle dolazi svijet kako bi u čitatelju pobudio jednu važnu osobinu svakog pravog filozofa, sposobnost čuđenja. Mala djeca posjeduju tu sposobnost, ali odrastajući sposobnost čuđenja opada i svijet se sve više uzima kao gotova činjenica. Filozof, s druge strane, na svijet stalno gleda u čudu jer su svijet i život nerazumljivi, zagonetni i puni kompliciranih pitanja, a ne sami po sebi očiti. Priča se nastavlja kroz transformaciju mitološkog i religijskog objašnjenja svijeta na filozofski. Taj je dio posebno zanimljiv jer Gaarder kao primjer mitološkog objašnjenja svijeta daje kratki prikaz nordijske mitologije, što je pravo osvježanje jer spominjanje nordijske mitologije nije uobičajeno u knjigama o povijesti filozofije u kojima se češće spominje grčka mitologija. Primjerice, ljudi su smatrali da se grmljavina i gromovi javljaju kada Thor zamahne čekićem dok putuje nebom u svojoj kočiji koju vuku dva jarca. Ukratko se opisuje mitološko uređenje svijeta te borbe bogova i trolova za koje se smatralo da uzrokuju razne prirodne pojave, poput izmjene godišnjih doba, ali i razne nedaće, poput suša ili zaraznih bolesti. Kako je vrijeme prolazilo, tako su ljudi sve više uvidali da nešto nije u redu s mitološkom slikom svijeta te se javio novi, filozofski način mišljenja zasnovan na iskustvu i razumu kojime će se objasniti prirodni procesi.

Dvije su stvari koje su mi posebno privukle pozornost dok sam čitao *Sofijin svijet*, povijesno-kulturne okolnosti kojima autor pojašnjava filozofsku misao određenog razdoblja ili filozofa i problematiziranje položaja žena u filozofiji. Gaarder u svaku novu filozofsku misao čitatelja uvodi navodeći kratke biografske podatke filozofa i opisujući relevantne povijesno-kulturne okolnosti koje su utjecale na razvoj određenoga filozofskog sustava. Ponekad je povijesni kontekst opsežniji od objašnjavanja filozofske misli, no to ne vidim kao zamjerku jer upravo pomoću opsežnog povijesnog-kulturnog konteksta filozofska misao, kao i njezin nastanak, postaju razumljiviji čitatelju. Primjerice, u nekoliko situacija glavne likove, Sofie i filozofa, autor smješta u prikladan ambijent kako bi bolje naglasio povijesne okolnosti. U poglavlju o srednjem vijeku Sofie sjedi u staroj crkvi iz srednjega vijeka dok filozof, obučen u redovničku halju, dočarava srednjovjekovnu atmosferu svirajući orgulje i recitirajući psalme na latinskome jeziku te potom iznosi svoje predavanje. U

drugom slučaju Sofie i filozof nalaze se u francuskom kafiću kako bi se što vjernije dočarala radna atmosfera u kojoj su stvarali Simone de Beauvoir i Jean Paul Sartre. Što se tiče žena u povijesti filozofije, Gaarder u nekoliko navrata naglašava njihovu povijesnu diskriminaciju, iako su filozofkinje i znanstvenice doprinijele boljem razumijevanju čovjeka i svijeta u mnogim područjima. Nije slučajno što se Gaarder odlučio za dvije djevojčice kao najvažnije likove u svojem romanu.

Gaarder mjesto u knjizi nije rezervirao samo za filozofe, već su se ondje našli i znanstvenici poput Freuda i Darwina, kao i teorija Velikog praska. Na prvi bi pogled čitatelju to moglo biti pomalo neobično, no autor na taj način pokazuje kako je znanost dijete filozofije i da filozofi i znanstvenici traže odgovore na ista pitanja, ali drugačijim metodama. S druge strane, na taj se način uvjerljivije zaokružuje priča o Sofijinoj velikoj filozofskoj pustolovini kojom pokušava razumjeti prirodu čovjeka i njegovo mjesto u svemiru.

Sofijin svijet nije fakultetski udžbenik filozofije kao što je primjerice *Povijest filozofije* Fredericka Coplestonea u devet svezaka, niti to pokušava biti. *Sofijin svijet* je knjiga koja filozofskim laicima i mlađim uzrastima približava filozofsku problematiku u osnovnim crtama preko jednostavnih i lako razumljivih analogija i ono što je možda najvažnije, pisana je lako razumljivim jezikom te kao takva ispunjava svoju svrhu na vrlo kvalitetan i zanimljiv način.

Ivan Špiljak
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
spiljak04@gmail.com